

Анатолій Крижанівський,
м. Тернопіль

УДК 37.014.62

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

В статті досліджена актуальна проблема психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учасників на основі діагностико-проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» (автор – к.п.н. Киричук В.О.). Управлінський аспект рішення цієї проблеми, як показав досвід ТУГ ім. І. Франка, успішно реалізовано через конструювання інноваційної освітньої середовища, направленої на формування активної особистості.

Ключевые слова: проектування особистісного розвитку, компоненти освітньої середовища, критерії інноваційної освітньої середовища, менеджмент інновацій.

In this article is investigated the actual problem of psychological and pedagogical projecting of personality-oriented pupils' development on the background of diagnostic- projecting computer complex Universal (author – V.O. Kyrychuk, Candidate of Pedagogical science). The experience of Ivan Franko Gymnasia shows that the administrative aspect of solving this problem has been successfully realised by means of constructing innovative educational environment targeted on the formation of the active personality.

Key words: projecting of personality-oriented development, components of educational environment, criteria of innovative educational environment, innovation management

Розбудова України, як національної та європейської держави, потребує оновлення суспільної свідомості й духовного очищення її громадян.

Сучасні загальноосвітні навчальні заклади покликані формувати сильну особистість, здатну успішно розв'язувати актуальні соціальні проблеми, патріотично відповідальну, спроможну протистояти споживацькій ідеології, конформізму, що породжує знеособлення людини.

У контексті цих завдань особливої змістової ваги і наповнення набуває проектування особистісного розвитку майбутнього будівничого України.

Упровадження технології психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів України на основі діагностично-проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» (автор – к.п.н. В. Киричук). є центром спільної діяльності педагогічного та учнівського колективів Тернопільської Української гімназії ім. І. Франка.

За В. Киричуком, «психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учня полягає у визначенні сукупності засобів, що дають змогу розв'язувати наявні завдання та проблеми у справі організації навчально-виховного процесу» [1]. У цьому сенсі проблема проектування особистісного розвитку може бути реалізована тільки в якісному освітньому середовищі.

В. Ясвін розглядає його як «систему впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні» [2].

Г. Ковальов виділяє такі структурні компоненти освітнього середовища:

- ✓ фізичне оточення – шкільне приміщення, його дизайн;
- ✓ людський фактор – добір учнів, наповнюваність класів та груп, їх вплив на соціальну поведінку, особливості й успішність учнів, якість підготовки вчителів;
- ✓ програма навчання – новаторський характер змісту програм навчання, технології, стиль і методи навчання, форми навчальної діяльності, характер контролю [3].

Створення освітнього середовища Н. Гонтаровська трактує як спосіб цілеспрямованої організації освітньої діяльності з «метою позитивного впливу на розвиток особистості школяра» [4].

Сучасні суспільні виклики спонукають вчителів до створення інноваційних моделей освітнього середовища. Їх апробацію А. Каташов пропонує оцінити за такими критеріями:

- полікультурний розвиток учнівської молоді;
- результативність, творчої та науково-дослідницької діяльності;
- наповненість духовним змістом, успішна адаптація до сучасної соціокультурної ситуації;
- рівень естетизації;
- здатність середовища до саморозвитку і самооновлення;
- ефективність використання наявних освітніх ресурсів [5].

Координація функціонування інноваційного освітнього середовища навчального закладу обумовлюється ефективністю інноваційного менеджменту.

На думку Л. Даниленко «для реалізації інноваційної стратегії розвитку ЗНЗ інноваційний менеджер мобілізує фінансовий, адміністративний, комерційний, матеріальний і, головним чином, людський потенціал» [6].

Функціонування інноваційного освітнього середовища базується, таким чином, на підвалинах: місія навчального закладу, проблеми особистісного становлення і розвитку головного суб'єкта навчально-виховного процесу гімназиста, механізми активізації потенціалу освітнього середовища (рис. 1).

Місію Тернопільської Української гімназії ім. І. Франка вбачаємо у формуванні духовно зрілої особистості: Вірянина, Громадянина, Інтелектуала, Добротворця. Також на діагностично-мотиваційному етапі конструювання управлінського рішення (2008-2009 н. р.) мету і завдання співдіяльності педагогічного та учнівського колективів ми визначили на основі результатів діагностики рівня сформованості ціннісних орієнтацій та ціннісних пріоритетів, передбачених концепцією особистісного розвитку учнів. Зокрема, виявилось, що особливої педагогічної уваги вимагають:

- формування ціннісних пріоритетів гімназистів у сфері «Я і навчання»;
- становлення учнівських колективів, очолюваних конструктивними лідерами;
- коригування ціннісних орієнтацій у громадсько-корисній та предметно-перетворюючій діяльності.

На аналітичному етапі конструювання управлінського рішення (2009-2010 н. р.), досліджуючи освітнє середовище, ми виокремили такі можливі причини відсутності належної мотивації в учнів до якісного навчання:

- недостатньо сучасна матеріально-технічна база, що не відповідає освітнім запитам учнів;
- відсутність оптимальної системи відбору обдарованих дітей у 1-ий клас гімназії;
- незбалансований кадровий потенціал;
- відсутність спеціальних навчальних програм для задоволення пізнавальних інтересів учнів та індивідуальних програм розвитку для обдарованих дітей;
- повільне впровадження інноваційних технологій у повсякденну гімназійну практику.

Одним із ключових завдань створення інноваційного освітнього середовища в гімназії став пошук оптимальних шляхів дизайнерського проектування, що, з одного боку, передбачало б максимальне збереження архітектури та інтер'єру понад столітньої будівлі, а з іншого – оформлення за сучасними конструктивними технологічними та естетичними вимогами.

За означений період створено комфортні умови для пізнавальної діяльності у кожному з навчальних кабінетів: їх оснащено новою комп'ютерною технікою, що має вихід у мережу Інтернет, функціональними меблями і наочністю, новим поколінням дидактичного матеріалу. Гімназія бере участь у Національному проекті «Відкритий світ», що дає можливість для ефективного використання мультимедійних та інших інформаційно-комунікаційних технологій навчання. З метою налагодження ефективної навчальної співпраці учнів та вчителів у малих групах створено кабінет інтерактивного навчання; для стимулювання дослідницької діяльності гімназистів функціонує лабораторія «Архімед» та кабінет інформатики; щоб розвивати творчу активність у художньо-образній діяльності вихованців, діють змінні експозиції персональних виставок їхніх робіт.

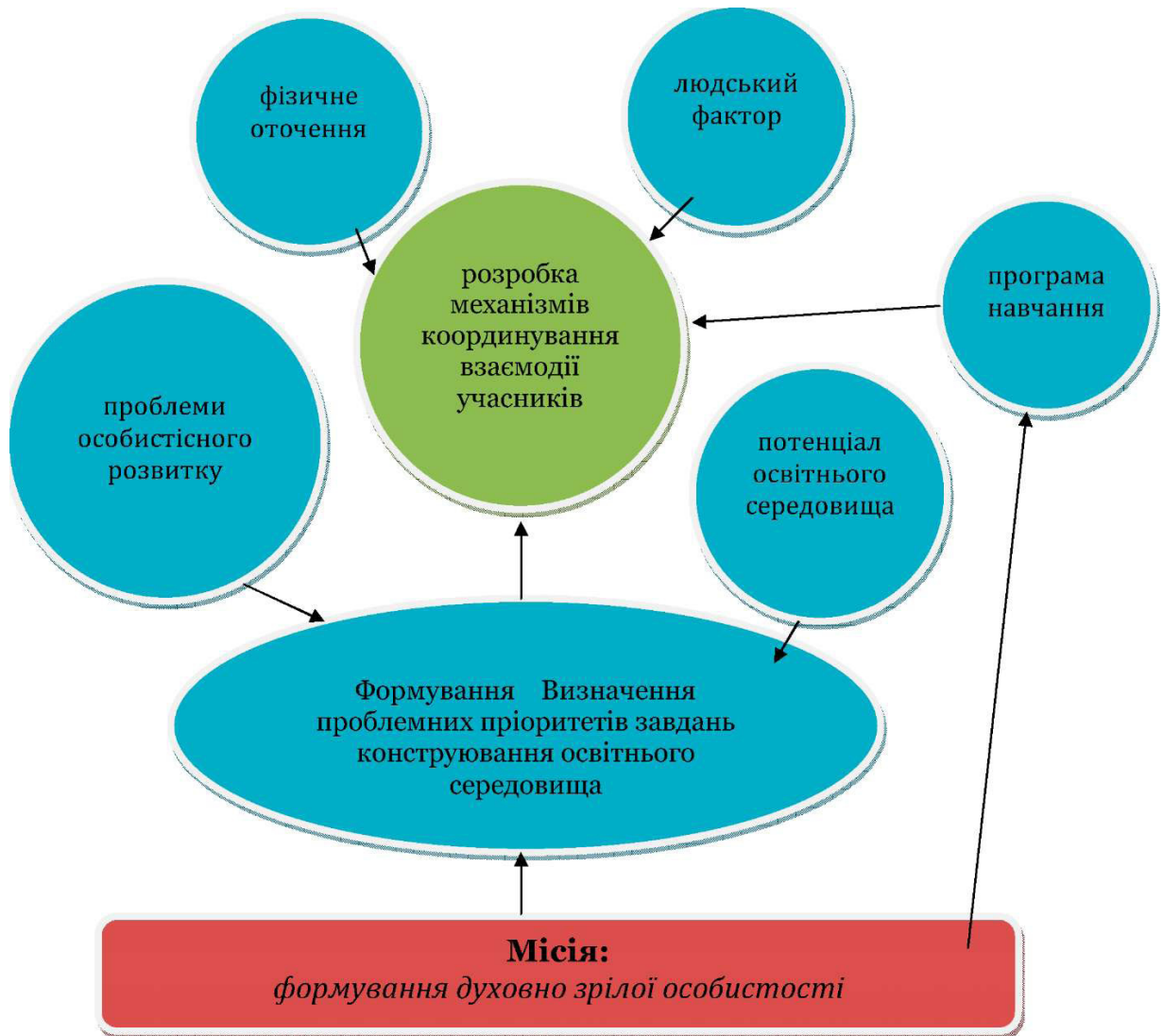

Рис. 1. Механізми активізації потенціалу освітнього середовища

Особистісний розвиток при створенні гімназійних традицій забезпечують Музеї: історії гімназії; ЗНЗ № 1; світлиця ім. І. Франка; кабінет тернопольознавства.

Для формування гімназійного патріотизму застосовуємо ефективні форми маркетингового менеджменту. Особливими носіями власного стилю гімназії є її символіка: гімн, прапор, емблема, гімназійна форма. У комплексі з традиційними гімназійними святами, вшануванням учителів-ветеранів, пам'яті про видатних педагогічних авторитетів закладу, передбачених проектом «Гімназійні традиції», духовно орієнтоване освітнє середовище виступає додатковим стимулом для позитивної мотивації до успішного навчання.

Розв'язуючи проблему оптимізації системи відбору обдарованих дітей у 1-ий клас гімназії, ініціюємо щорічне проведення Дня відкритих дверей з олімпіадою для охочих, беремо участь у зборах батьків учнів 4-х класів НВК та початкових шкіл, проводимо зустрічі членів адміністрації з випускниками I-го ступеня, консультаційну роботу з підготовки до вступних випробувань.

З метою запобігання таким видам особистісного розвитку, як тривожність, замкненість, імпульсивність, агресивність, у 1-х гімназійних класах проводимо щорічні психолого-педагогічні консилиуми за діагностикою «Універсалу».

Моніторинг показників якості навчання першокласників продемонстрував їх підвищення в середньому на 2,5 бали.

Кадровий менеджмент у гімназії спрямовано на розкриття творчого потенціалу кожного вчителя, формування команди вчителів-одномисльців. Цьому сприяють відмова від авторитарного стилю керівництва, організація груп вчителів, які працюють на довірі, створення умов для постійного їх самовдосконалення.

Розвиток професійних якостей педагогічних працівників адміністрація спрямовує на формування конкурентоспроможного освітнього середовища зі застосуванням оптимальних компетентнісно орієнтованих методик.

У межах проекту «Реалізація проблемних завдань гімназії» співпрацюємо з творчими групами «Соціум», «Пізнання», «Інновації» з вивчення і впровадження продуктивних інноваційних технологій: інтерактивних, проектних, технологій критичного мислення, ІКТ.

В арсеналі методичних напрацювань останніх років – «круглі столи» учителів «Від цікавого уроку – до компетентнісно зорієнтованої системи навчання», «Реалізація принципу інтенсифікації уроку з метою розвантаження навчальної діяльності учнів удома», аукціони ідей «Формування творчої, конкурентоспроможної особистості», «Творчий діалог вчителів та учнів щодо створення креативно зорієнтованого середовища», науково-предметні декади «Співпраця творчого вчителя і обдарованого учня у досягненні життєвого успіху», «Вивчення досвіду продуктивної співпраці творчих учителів і учнів», науково-теоретичні семінари «Інноваційні механізми формування ключових та загальнопредметних компетентностей», «Акмеологічні підходи до становлення професійної компетентності вчителя», тренінги-презентації досвіду вчителів «Улюблена інновація», «Улюблена інновація в системі компетентнісно орієнтованого навчання».

Системно формується програмно-ресурсне забезпечення пізнавальних запитів гімназистів. У зв'язку з недостатністю спеціальних навчальних програм для обдарованих дітей стимулюємо розробку їх учителями гімназії.

Більш оригінальне змістове наповнення мають авторські курси: «Основи наукових досліджень», «Історія гімназії», «Юний краєзнавець», «Оркестр народної музики: навчання гри на сопілці», «Основи журналістики», «Інтелектуальні ігри». Вчителі закладу є авторами близько 100 методичних посібників, 12 підручників з геометрії, музичного мистецтва, англійської мови, основ християнської етики, що мають гриф МОН України.

Розв'язуючи актуальну проблему розширення мотиваційної системи пізнавальної активності гімназистів, успішно застосовуємо менеджмент інновацій, інтегруємо у традиційні форми класно-урочистої системи навчання інтерактивні вправи, тренінги, дискусії, що мають не тільки навчальний, але й загальнокультурний життєтворчий характер.

Серед заходів такого типу доцільно назвати диспути «Що робить навчання цікавим?», «Як зробити навчання корисним?», семінари-практикуми «Уміння застосовувати знання – головна вимога часу», «Уміння вчитися – необхідна ключова компетенція кожного гімназиста».

Більшого характеру набуває поліфункціональна діяльність учителя, який на навчальних заняттях створює інноваційне середовище, забезпечуючи умови для повноцінної самореалізації учнів. Щоб підготувати такого вчителя інформаційно, психологічно та методично, дирекція гімназії реалізувала комплексно-цільову програму вдосконалення професійної майстерності педагогічних кадрів шляхом вивчення та впровадження продуктивних технологій навчання та виховання, що містить три основні змістові блоки: 1) тематичні тренінги, 2) дискусійний обмін досвідом, 3) вивчення напрацювань колег з інших навчальних закладів, у тому числі з інших регіонів та країн.

Важливим напрямком конструювання інноваційного освітнього середовища є координація діяльності Наукового товариства гімназистів «До глибин». Це товариство за 19 років функціонування перетворилося на згуртовану спільноту досвідчених і юних науковців: учнів 5(9)–7(11) класів, випускників навчального закладу різних років, які продуктивно допомагають молодим колегам, батьків-учених із різних галузей знань.

Управлінські зусилля з оптимального використання потенціалу освітнього середовища гімназії, помножені на синергетику команди одномисльців забезпечили високу результативність

впливу цього середовища на проектування особистісного розвитку обдарованих дітей. Вдалося сформувати і стабілізувати ціннісні пріоритети більшості гімназистів у сфері «Я і навчання», спостерігається динаміка до зниження рівня вираження таких вад особистісного розвитку, як: тривожність, імпульсивність, агресивність, невпевненість. Помітним є стійке зростання показників соціальної активності учнів у соціально-комунікативній, національно-громадянській, духовно-катарсичній діяльності.

Моніторингові дослідження на основі встановлення показника якості навчання засвідчили його стабільне підвищення на 1,5% щороку впродовж періоду конструювання інноваційного освітнього середовища. Зростання інтересу до пізнавальної діяльності засвідчила масова і результативна участь гімназистів у традиційних і альтернативних олімпіадах, конкурсах, турнірах. Так, за останні 3-и роки у предметних олімпіадах на I-му етапі взяли участь 800 учнів, II-му – 308, III-му – 161. Переможцями і претендентами III-го і IV-го етапів стали 92 учні. На альтернативних олімпіадах кожен 5-й учасник був гімназистом. Стабільним залишається інтерес учнів навчального закладу до навчально-дослідницької діяльності. За означений період маємо 79 переможців і призерів на II-му етапі, 19 – на III-му (заключному).

Досвід системного формування інноваційного освітнього середовища за концепцією проектування особистісного розвитку учнів у ТУГ ім. І. Франка засвідчує необхідність координаційної ролі керівника закладу як менеджера з новим педагогічним мисленням та вмінням, оперативно реагувати на суспільні виклики і запити суб'єктів навчально-виховного процесу.

Таким чином, інноваційне освітнє середовище, багатоконпонентне, поліфункціональне і різновекторне за характером впливу на учнів, має ефективність за умов синергетичної взаємодії її складових, що забезпечується стратегічним менеджментом адміністрації закладу. У цьому контексті інноваційне освітнє середовище виступає результативним чинником життєтворчості випускника нової генерації – будівничого демократичної України.

Використані літературні джерела

1. Гонтаровська Н. Б. теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра: Автореферат дис. ... доктора педагогічних наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання». [Текст] – К., – 2012. – 48 с.
2. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті [Текст] / Л. Даниленко. – К.: Шкільний світ, – 2007. – 120 с.
3. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: Автореферат дис. ... кандидата педагогічних наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». [Текст] – Луганськ, – 2011. – 24 с.
4. Киричук В. О. Проектування навчально-виховного процесу в комп'ютерному комплексі «Універсал»: Начально-методичний посібник [Текст] / В. О. Киричук. – К.: Інфосистем, – 2010. – 223 с.
5. Ковалев Г. А. Психическое развитие ребёнка и жизненная среда [Текст] / Г. А. Ковалев. – М.: Педагогика, – 1993. – 130 с.
6. Ясвін В. Векторна модель шкільного середовища [Текст] // Директор школи. – 2008. – № 6. – С. 13-22.

Bibliography

1. Hontarovska N. B. teoretichni i metodychni zasady stvorennia osvitnioho sere dovishcha yak faktor u rozvytku osobystosti shkoliara: Avtoreferat dis. ... doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.07 «Teoriia i metodyka vykhovannia». [Tekst] – K., – 2012. – 48 s.
2. Danylenko L. Menedzhment innovatsii v osviti [Tekst] / L. Danylenko. – K.: Shkilnyi svit, – 2007. – 120 s.
3. Katashov A. I. Pedahohichni osnovy rozvytku innovaciinoho osvitnioho sere dovishchia suchasnoho litseiu: Avtoreferat dis.... kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.01 «Zagalna pedahohika ta istoriia pedahohiky». [Tekst] – Luhansk, – 2011. – 24 s.
4. Kiriichuk V. O. Proektuvannia navchalno-vykhovnoho protsesu v kompiuternomu kompleksi «Universal»: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Tekst] / V. O. Kiriichuk. – K.: Infosystem, – 2010. – 223 s.
5. Kovalev G. A. Psikhicheskoe razvitie rebionka i zhyznennaia sreda [Tekst] / G. A. Kovalev. – M.: Pedahohika, – 1993. – 130 s.
6. Yasvin V. Vektorna model shkilnoho sere dovishcha [Tekst] // Dyrektor shkoly. – 2008. – № 6. – S. 13-22.